

POLICY-BRIEF #80

DUPĂ 30 DE ANI: CUM FORMEAZĂ
ROMÂNIA COMPETENȚELE CIVICE ȘI
SOCIALE ALE ELEVILOR?

După 30 de ani: cum formează România competențele civice și sociale ale elevilor?

Autor:

Constantin-Alexandru Manda (coordonator programe, Societatea Academică din România)

Prezentul policy-brief a fost realizat de către Societatea Academică din România, cu sprijinul Fundației Friedrich Ebert – România.

I. Introducere

În decembrie 1989, după ce s-a aflat sub un regim dictatorial pentru aproape jumătate de secol, România își începea cu pași timizi drumul spre a deveni o democrație funcțională, unde statul de drept și drepturile omului reprezintă valori imuabile. Arc peste timp, la 32 de ani distanță, lansăm prezentul policy-brief în care analizăm modul concret în care statul înțelege să formeze competențele civice și sociale ale copiilor și tinerilor din România.

Un studiu lansat de Fundația Friedrich Ebert în anul 2019¹ ne releva următoarele coordonate despre o serie de percepții ale tinerilor din categoria 14-29 de ani:

- 17,1% manifestau un dezacord sau un dezacord total cu privire la afirmația „*Democrația este o formă bună de guvernare în general*”, în timp ce 25,1% aveau o atitudine neutră;
- 22,9% erau total de acord sau de acord cu afirmația „*În anumite circumstanțe, dictatura e formă de guvernare mai bună decât democrația*”, în timp ce 26,9% s-au exprimat neutru.
- 28,5% considerau că minoritățile etnice din țara noastră beneficiază de prea multe. 22,9% au afirmat același lucru despre persoanele care aparțin minorității LGBT;
- 80,7% nu au semnat niciodată o petiție/listă de revendicări, iar 80,1% nu au participat niciodată în activități de voluntariat sau mobilizare a societății civile.

Cifrele de mai sus au o dublă relevanță: pe de-o parte ne arată percepția tinerilor născuți și crescuți integral după 1989 asupra democrației și a participării la viața cetății, iar pe de altă

---

¹ Studiu despre Tinerii din România: 2018-2019, disponibil la adresa: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/15294.pdf>

parte ne arată că aproximativ ¼ dintre tinerii 14-29 de ani considerau, la nivelul anului 2019, că simpla apartenență la un grup minoritar etnic sau sexual ar trebui să atragă după sine o reducere a drepturilor de care beneficiază, fapt ce ridică un semn de întrebare serios cu privire la gradul de toleranță promovat în cadrul educației formale, cât și a celei primite acasă.

Definind educația drept un „scut” împotriva extremismului, violenței, discriminării și intoleranței, Consiliul Europei a adoptat în anul 2010 *Carta privind educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului*², prin care cerea statelor membre să includă educația pentru cetățenie democratică și educația pentru drepturile omului în curriculum-ul pentru educația preșcolară și pentru învățământul primar și secundar, în învățământul general și profesional, actualizând și revizuind periodic programa școlară pentru a asigura acestor discipline relevanța și durabilitatea.

De asemenea, la propunerea Comisiei Europene, Consiliul Uniunii Europene, reunit în formatul miniștrilor educației, a adoptat în 2018 *Recomandarea privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții*³. Conform documentului, statelor membre li se recomandă să ofere o atenție deosebită dezvoltării competențelor cetățenești – „*cu scopul de a consolida conștientizarea valorilor comune, așa cum sunt menționate în Tratatul privind Uniunea Europeană și în Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*”. Astfel, printre cele opt competențe-cheie ale învățării pe tot parcursul vieții, cadrul european de referință include și competențele cetățenești, care vizează dezvoltarea unei capacități de implicare în interes comun sau public, alături de ceilalți cetățeni.

La rândul său, și Organizația Națiunilor Unite privește tema educației pentru cetățenie democratică ca o prioritate, ținta 4.7 a Obiectivului de Dezvoltare Durabilă 4 – Educație de calitate pentru toți, fiind: „*până în 2030, asigurarea faptului că toți elevii dobândesc competențele și cunoștințele necesare pentru promovarea ... drepturilor omului și ... cetățeniei globale*”.

---

² Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2010)7), disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/1680487883>

³ Recomandarea Consiliului Uniunii Europene 2018/C 189/01, disponibilă la adresa: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

II. Educația socială în România – situația de fapt

Când vine vorba despre serviciul public de educație al unui stat, cele două elemente care contribuie la determinarea calității și eficienței acestuia sunt: (a) câți copii și tineri se bucură în mod efectiv de acces și (b) ce competențe-cheie formează și dezvoltă actul de educație. La nivel de reglementare primară, art. 68 alin. (1) din Legea educației naționale nr. 1/2011 este norma care definește pe ce anume ar trebui să se axeze curriculumul național – procesul educațional și experiențele de învățare prin care elevul trece. **Observăm că printre competențele-cheie se află, încă din forma inițială a legii, competențele sociale și civice.**

Legiuitorul a mers și mai departe, oferind, cel puțin pe hârtie, o importanță deosebită dezvoltării competențelor civice și sociale în rândul elevilor. Considerând pragul de vârstă 14-15 ani drept unul definitoriu pentru tânărul cetățean și angajamentul său față de societate, noua lege a educației a integrat o formă de examinare a competențelor civice și sociale în arhitectura evaluării de la finalul clasei a VIII-a, și anume o probă orală transdisciplinară de evaluare, susținută în timpul anului⁴. Ce înseamnă în concret această evaluare trebuie stabilit prin metodologie a Ministerului Educației și Cercetării, însă, **deși norma există de 10 ani, până în acest moment nici nu s-a pus discuția de a avea reglementată efectiv noua arhitectură a evaluării la clasa a VIII-a.**

Previzibil sau nu, guvernării au prelungit în mod repetat intrarea în vigoare a noii forme de evaluare, am putea spune chiar *sine die*. Inițial, măsura ar fi trebuit aplicată generației de elevi care începea clasa a V-a în anul școlar 2011-2012, urmând ca prima Evaluare Națională în noul format să aibă loc în vara lui 2015. Invocând lipsa unui curriculum național actualizat, Guvernul a modificat succesiv intrarea în vigoare a acestei prevederi:

- (i) începând cu generația de elevi care a intrat în clasa a V-a în anul școlar 2015-2016 – prin Ordonanța de urgență nr. 117 din 23 decembrie 2013;
- (ii) începând cu generația de elevi care se află în clasa a V-a în anul școlar 2017-2018, urmând ca noul format de examinare la finalul clasei a VIII-a să fie susținut în

---

⁴ Conform dispozițiilor art. 74 alin. (5), lit. f) din Legea educației naționale nr. 1/2011

premieră în vara anului 2021 – prin Ordonanța de urgență nr. 96 din 8 decembrie 2016.

Am fi spus, în acest din urmă caz, că momentul mult așteptat a sosit, **generația care a început gimnaziul la 1 septembrie 2017 fiind și prima care a învățat după noul curriculum**, axat pe cele opt competențe-cheie⁵. Se pare totuși că rezistența la schimbare a câștigat și de data aceasta. Invocând faptul că evaluarea prevăzută de lege este una transdisciplinară, însă procesul de predare-învățare nu s-a desfășurat în acest mod, Guvernul a adoptat Ordonanța de urgență nr. 79 din 20 decembrie 2019, prorogând intrarea în vigoare a modalității de examinare pe care Parlamentul a adoptat-o în anul 2011 până la absolvirea clasei a VIII-a de către generația care a intrat în clasa a V-a în anul școlar 2020-2021, **noul punct de reper fiind astfel vara anului 2024**. Nu putem însă să nu remarcăm că nici cei care au început gimnaziul în septembrie 2020 nu învață după o manieră transdisciplinară, ceea ce goleşte de substanță argumentul legiuitorului delegat și ne plasează într-un cerc vicios absurd.

Competențele civice și sociale în curriculumul național

La baza elaborării curriculumului național stă profilul de formare al absolventului – cum ne dorim să arate elevul la finalizarea fiecărui ciclu de studii? Profilul de formare elaborat de Institutul de Științe ale Educației în anul 2015, pe baza celor opt competențe-cheie, ne oferă o serie de deprinderi raportate la competențele sociale și civice, cum ar fi, spre exemplu:

La finalul clasei a IV-a:	La finalul clasei a VIII-a:	La finalul clasei a XII-a:
- punerea în practică a unor norme elementare de conduită în contexte cotidiene;	- operarea cu valori și norme de conduită relevante pentru viață personală și interacțiunea cu ceilalți;	- exprimarea opțiunii pentru un set de valori care structurează atitudinile și

⁵ Cele opt competențe cheie, conform art. 68 alin. (1) din Legea educației naționale nr. 1/2011 – „a) competențe de comunicare în limba română și în limba maternă, în cazul minorităților naționale; b) competențe de comunicare în limbi străine; c) competențe de bază de matematică, știință și tehnologie; d) competențe digitale de utilizare a tehnologiei informației ca instrument de învățare și cunoaștere; e) **competențe sociale și civice**; f) competențe antreprenoriale; g) competențe de sensibilizare și de expresie culturală; h) competența de a învăța să înveți.”

<ul style="list-style-type: none"> - recunoașterea și respectarea diversității (etno-culturale, lingvistice, religioase) etc.; 	<ul style="list-style-type: none"> - relaționarea pozitivă cu ceilalți, în contexte școlare și extrașcolare, prin exercitarea unor drepturi și asumarea unor responsabilități; - manifestarea disponibilității pentru participare civică în condițiile respectării regulilor grupului și valorizării diversității (etno-culturale, lingvistice, religioase etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> comportamentele proprii în situații variate de viață; - manifestarea unui comportament pro-activ și responsabil care încurajează integrarea socială și interculturalitatea; - participarea la viața civică prin exercitarea cetățeniei active și prin promovarea dialogului intercultural.
---	--	--

Tabel 1 – Competențele civice și sociale în profilul de formare al absolventului

A. Învățământul primar

Primele planuri-cadru revizuite ca urmare a adoptării noii legi a educației au fost cele destinate claselor pregătitoare și I-IV, fiind aprobate prin ordin de ministru în martie 2013 (Ordinul ministrului educației nr. 3371/12.03.2013), cu intrare în vigoare la începutul anului școlar 2013-2014 pentru elevii din clasa pregătitoare și a I-a.

În acord cu dispozițiile legale privind competențele-cheie, planul-cadru abordează în aria curriculară „Om și societate” și dezvoltarea competențelor civice și sociale prin disciplina *Educație civică*, însă numai în ultimii doi ani de învățământ primar – clasele a III-a și a IV-a. Aprobata prin Ordinul ministrului educației nr. 5003/2014, programa școlară aferentă acestei discipline stabilește conținuturile prin care urmează să se realizeze atingerea deprinderilor și comportamentelor stabilite prin profilul de formare al absolventului:

<p>Clasa a III-a:</p> <p>a. Noțiunea de persoană</p>	<p>Clasa a IV-a:</p> <p>a. Locuri de apartenență</p>
---	---

<p>b. Trăsături morale ale persoanei</p> <p>c. Rapoartele noastre cu lucrurile</p> <p>d. Rapoartele noastre cu plantele și animalele</p> <p>e. Rapoartele noastre cu ceilalți oameni</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Apartenența locală • Apartenența națională • Apartenența europeană <p>b. Raporturile noastre cu ceilalți oameni. Valori, norme și comportamente moral-civice</p> <p>c. Drepturile universale ale copilului</p>
--	--

Tabel 2 – Conținuturi specifice în învățământul primar

Observăm astfel că, cel puțin în teorie, modul în care competențele civice și sociale sunt abordate în ciclul primar are vocația de a oferi copilului o imagine de ansamblu asupra societății și a comunităților de care aparține, cu un accent pe rolul și implicarea cetățenilor în comunitate potrivit pentru un elev de 9-10 ani. Din analiza manualelor puse la dispoziție de Ministerul Educației, semnalăm pozitiv un exercițiu practic din manualul pentru clasa a III-a al editurii Booklet⁶.

PROIECT

ÎMPREUNĂ CONȘTRUIM O COMUNITATE!

O comunitate este formată din grupuri care au valori și interese comune. Fiecare dintre noi este membru al unei comunități locale (trăim, învățăm sau muncim și ne construim relații într-o localitate). De asemenea, facem parte dintr-o comunitate școlară (în școala în care învățăm). Pentru dezvoltarea comunității, este nevoie de colaborare, sprijin reciproc, respect și implicare.

Pasul 1
→ Formați echipe de 4 – 6 elevi.

Pasul 2
→ Lucrând în echipă:

- Identificați în comunitatea voastră școlară sau locală o problemă care, în opinia grupului vostru, presupune implicare, identificare de soluții și punere în practică a acestora;
- Adunați idei/ soluții de rezolvare a problemei, consultând membrii comunității;
- Propuneți un plan de acțiune, în vederea rezolvării problemei;
- Distribuți-vă roluri/ responsabilități în cadrul echipei, în funcție de acțiunile propuse.

Imaginea 1 – Exercițiu de implicare civică pentru elevii clasei a III-a.

Conform art. 7 din ordinul de ministru care aprobă planurile-cadru pentru învățământul primar, citat *supra*, primii elevi care au beneficiat de aceste conținuturi sunt cei din cohorta

⁶ Manualul este disponibil la următoarea adresă: <https://manuale.edu.ro/manuale/Clasa%20a%20III-a/Educatie%20Civica/Uy5DLiBCT09LTVUJFMu/#p=1>

generațională care a intrat în clasa a III-a la 1 septembrie 2015 și care se află în acest moment în clasa a IX-a. Subliniem, din păcate, faptul că nici până în acest moment nu există o evaluare de sistem realizată de Ministerul Educației. În lipsa acesteia, nu ne putem pronunța cu exactitate asupra modului în care elevii care au trecut până acum prin aceste conținuturi au deprins competențele civice și sociale din profilul absolventului.

B. Învățământul gimnazial

După lungi dezbateri, 2016 a fost anul în care Ministerul Educației și-a asumat un nou plan-cadru pentru învățământul gimnazial. Deși nu a fost unul pe deplin curajos, Ordinul nr. 3290/2016 a introdus o nouă disciplină în învățământul gimnazial – *Educație socială*, cu o oră pe săptămână în trunchiul comun, începând cu generația care a intrat în clasa a V-a la 1 septembrie 2017. Educația socială vine să ofere elevilor deprinderea abilităților circumscrise competențelor sociale și civice, precum și a celor antreprenoriale, în cadrul disciplinei fiind studiate:

- (i) Gândire critică și drepturile copilului – clasa a V-a;
- (ii) Educație interculturală – clasa a VI-a;
- (iii) Educație pentru cetățenie democratică – clasa a VII-a;
- (iv) Educație economico-financiară – clasa a VIII-a.

Un pas mare pentru desăvârșirea rolului școlii de promotor al cetățeniei active și a participării elevilor la viața comunității, programa școlară aprobată în anul 2017 pentru *Educație socială* cuprinde următoarele conținuturi relevante pentru însușirea de către educabili a competențelor sociale și civice prevăzute de profilul absolventului:

Clasa a V-a	Clasa a VI-a
<ul style="list-style-type: none"> - Argumentarea unui punct de vedere personal <ul style="list-style-type: none"> • Schimbul de opinii • De ce avem nevoie de argumentare • Stereotipi și prejudecăți - Drepturi și responsabilități ale copilului 	<ul style="list-style-type: none"> - Caracteristici ale societății contemporane <ul style="list-style-type: none"> • Identitate și diversitate culturală - Persoana și societatea interculturală <ul style="list-style-type: none"> • Principii și valori ale societății interculturale

<ul style="list-style-type: none"> • Convenția ONU privind drepturile copilului • Drepturi ale copilului și responsabilități asociate • Modalități de exercitare a drepturilor copilului <p>- Respectarea, apărarea și promovarea drepturilor copilului</p> <ul style="list-style-type: none"> • Respectarea și apărarea drepturilor copiilor • Drepturi specifice ale copiilor aflați în situații de risc • Instituții cu rol în promovarea, apărarea și protejarea drepturilor copilului 	<ul style="list-style-type: none"> • Abateri de la principiile și valorile societății interculturale – intoleranță: discriminare, xenofobie, rasism, segregare; manifestări lipsite de solidaritate: marginalizare, excludere, izolare) • Trăsături ale persoanei în societatea interculturală • Comunicarea interculturală
--	--

Tabel 3 – Extras: conținuturi specifice la clasele a V-a și a VI-a

<p>Clasa a VII-a</p> <p>- Sistemul politic în România</p> <ul style="list-style-type: none"> • Drepturile omului • Forme de guvernământ și regimuri politice • Statul democratic și principiul pluralismului • Statul democratic și separația puterilor în stat • Statul de drept <p>- Raportul cetățeni-autorități. Drepturi și responsabilități într-o societate democratică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Procesul de elaborare a legilor • Drepturi și libertăți cetățenești; limite ale libertății • Justiția – instituție de apărare și înfăptuire a dreptății • Egalitatea în fața legii; consecințele nerespectării legilor 	<p>Clasa a VIII-a</p> <p>- Cetățenia, dimensiunea economică</p> <ul style="list-style-type: none"> • Calitatea de consumator de bunuri, servicii și servicii financiare • Drepturi și responsabilități ale consumatorului; Protecția consumatorilor • Producătorul și spiritul antreprenorial <p>- Banii și bugetul</p> <ul style="list-style-type: none"> • Venituri – cheltuieli ale familiei • Venituri – cheltuieli personale • Forme actuale ale banilor. Valoarea și funcțiile banilor • Moneda națională a României • Modalități de economisire a banilor și reducere a risipei de resurse bănești • Instrumente și mijloace de plată: numerar, card, internet&mobile banking
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • Implicarea civică în contextul democrației reprezentative • Alegerile și votul • Societatea civilă; inițiative cetățenești în comunitatea locală • Rolul îndeplinit de mass-media în societate și în formarea opiniei publice 	<ul style="list-style-type: none"> - Relația consumatorului cu instituțiile financiare și bancare <ul style="list-style-type: none"> • Alegerea ofertei bancare (termeni, dobânde, comisioane) • Deschidere/închidere de cont bancar • Instrumente de economisire pentru copii • Relația cu instituții financiare nebancaire • Avantaje și riscuri în raport cu instituțiile financiare bancare și nebancaire
--	--

Tabel 3 – Extras: conținuturi specifice la clasele a VII-a și a VIII-a

Introducerea *Educației sociale* în învățământul gimnazial, cu conținuturile mai sus enumerate exemplificativ, aliniază România la recomandările formulate de Consiliul Europei și ne oferă, cel puțin în teorie, perspectiva îmbrățișării de către elevi, prin intermediul sistemului formal de educație, a unui set de valori în acord cu principiile democrației, drepturilor omului, echității și respectării demnității umane, precum și a deprinderii unei atitudini de cetățean activ, implicat în viața socială, civică și politică a comunității sale, care nu stă pasiv în fața problemelor întâlnite la școală, pe stradă, ori per ansamblu la nivelul orașului/județului său.

Primii elevi care au parcurs integral disciplina *Educație socială* sunt cei care au finalizat clasa a VIII-a în luna iunie 2021, astfel încât este prematur să ne pronunțăm asupra efectelor produse de către aceasta în percepția și atitudinile elevilor. Din păcate, dată fiind prorogarea de către Guvern a noii arhitecturi de evaluare la finalul ciclului gimnazial, ne este imposibil să evaluăm în acest moment modul în care elevii și-au deprins competențele pe care această disciplină își propune să le formeze.

Totodată, trebuie să ridicăm un semn de întrebare referitor la modalitatea efectivă în care această nouă disciplină de studiu a fost predată în sălile de clasă, fie că vorbim de mediul urban sau de cel rural. Cohorta care a început clasa a V-a în toamna lui 2017 este „generația de sacrificiu” care a primit cu întârziere manualele în toți cei patru ani, fiind pionerii noilor planuri-

cadru. Însă, mai mult decât atât, **aducem în discuție situația formării cadrelor didactice**. Prin proiectul *CRED – Curriculum relevant, educație deschisă pentru toți*, finanțat cu aprox. 42 de milioane de euro prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020, Ministerul Educației și-a propus să formeze 55.000 de cadre didactice din învățământul primar și gimnazial, pentru a se adapta conținuturilor de predare aferente noilor planuri-cadru. Formarea efectivă a început în septembrie 2019, la doi ani de când în învățământul gimnazial se predă după noi conținuturi, însă până la acest moment, conform informațiilor disponibile pe site-ul proiectului⁷, **au fost formate doar 108 cadre didactice pentru disciplina *Educație socială* la nivelul întregii țări**, dintre care: (i) 91 în mediul urban și (ii) 17 în mediul rural. În procente, **aceste cifre reprezintă 0,4% din totalul formărilor făcute pentru învățământul gimnazial până în acest moment (24.687)**.

C. Învățământul secundar superior

Învățământul secundar superior (liceul) este de departe elefantul din sufragerie în materie de reformă curriculară. La finalul anului 2017, mai exact pe 29 decembrie, Ministerul Educației lansa în consultare publică trei variante de planuri-cadru pentru filiera teoretică a învățământului liceal⁸. În niciuna dintre acestea nu era menționat expres un titlu de disciplină aferent competențelor civice și sociale, cum s-a procedat pentru învățământul gimnazial, optându-se pentru dezvoltarea unor conținuturi specifice în cadrul celorlalte discipline socio-umane.

Deși scopul declarat era ca noile planuri-cadru și programe școlare pentru liceu să devină aplicabile începând cu septembrie 2021 (momentul în care intrau în clasa a IX-a elevii din generația care a început clasa a V-a pe noul curriculum în anul 2017), de la data lansării raportului de consultare publică – 4 aprilie 2018, s-a așternut liniștea. Timp de 2 ani și 9 luni, Ministerul Educației nu a mai avut nicio comunicare publică pe tema reformei curriculare la liceu, până la 5 ianuarie 2021, când a lansat în dezbatere publică mai multe variante de planuri-cadru pentru

---

⁷ Site-ul proiectului CRED este disponibil la această adresă: <https://www.educred.ro/formarile-cred/harta-formarilor/>

⁸ Materialul lansat în consultare publică, disponibil la această adresă: <https://www.edu.ro/consultare-public%C4%83-proiectele-planurilor-cadru-pentru-%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2ntul-liceal-ciclul-inferior-%C8%99i-ciclul.>

toate celei trei filiere⁹, afirmând curajos că decizia care ar urma să fie adoptată va intra în vigoare așa cum era programat, începând cu septembrie 2021. În cele din urmă, ministrul Sorin Cîmpeanu a anunțat amânarea termenului pentru noi conținuturi de studiu în învățământul liceal, momentul mult așteptat fiind acum septembrie 2023.

Astfel, ca urmare a acestor tergiversări și prorogări, învățământul liceal din România funcționează încă pe niște planuri-cadru și conținuturi de studiu anterioare intrării în vigoare a noii legi a educației, și anume din anul 2009, respectiv din anii 2004-2006. Observăm astfel că programele școlare din învățământul liceal nu sunt ancorate în formarea celor opt competențe-cheie definite de lege, fapt pentru care vom trece în revistă conținuturi de la diverse discipline de studiu care au vocația de a contribui, tangențial sau intersecțional, la formarea competențelor civice și sociale.

<p>Istorie</p> <ul style="list-style-type: none"> - Clasa a X-a: <ul style="list-style-type: none"> • Lumea postbelică – reconstrucția economică, drepturile omului, minoritățile, rolul societății civile • Societatea la începutul mileniului III – globalizare, terorism, viața cotidiană • Regimuri politice în interbelic – regimuri democratice, fascismul, nazismul, comunismul • Regimuri politice postbelic – democrație și totalitarism • România și integrarea euro-atlantică - Clasa a XI-a: <ul style="list-style-type: none"> • Europa contemporană – integrare, unitate, diversitate • Forme de organizare statală. Idei și regimuri politice • România – de la stat totalitar la stat de drept 	<p>Logică și argumentare, clasa a IX-a:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Argumente și contraargumente în conversație, dezbateri, discurs public, mass-media • Argumente și contraargumente în negociere și rezolvarea conflictelor <p>Economie, clasa a XI-a</p> <ul style="list-style-type: none"> • Globalizarea • Uniunea Europeană – mecanisme de integrare economică <p>Sociologie, clasa a XI-a (exclusiv la profilul umanist)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instituții și organizații sociale (familie, școală, biserică, stat, partide politice, ONG-uri) • Probleme sociale (discriminarea, infraționalitatea, sărăcia, corupția, conflictele sociale)
---	---

⁹ Propunerile pot fi consultate la această adresă: <https://rocnee.eu/programescolare/05-01-2021-planuri-cadru.html>

<ul style="list-style-type: none"> • Diversitatea religioasă în România <p>- Clasa a XII-a:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ideologii și practici politice în România și în Europa • Constituțiile României 	<p>Filosofia, clasa a XII-a</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teorii politice moderne și contemporane • Idealul democratic. Drepturile omului.
---	--

Tabel 4 – Extras: conținuturi specifice tangențiale la clasele IX-XII

III. Concluzii și recomandări

Dacă ne uităm la modul în care statul român se asigură prin sistemul formal de educație că elevii deprind competențe civice și sociale, putem afirma că **ne aflăm în prezența unei politici departe de a fi pe deplin pusă în aplicare**, a cărei eficiență este incertă în lipsa unor evaluări:

- (i) a competențelor însușite, la finalizarea ciclului de studii;
- (ii) a percepțiilor și atitudinilor tinerilor față de stat, democrație, drepturile omului și implicarea în comunitate, înainte și după intervenția educației formale – cu titlu de exemplu: rezultatele cercetării Fundației Friedrich Ebert din anul 2019, citate *supra*.

Formarea competențelor civice și sociale a fost, începând cu anul 2011 – momentul introducerii în noua lege a educației – o victimă a inconsecvenței autorităților responsabile de reforma curriculară, fiind afectată de deciziile lipsite de curaj în privința modului de abordare a planurilor-cadru, precum și de amânările și prorogările succesive ale intrării în vigoare a formatului de Evaluare Națională prevăzut de lege încă din 2011 și a adoptării unui nou curriculum pentru ciclul secundar superior.

În ceea ce privește clasele pregătitoare și I-VIII, cel puțin pe hârtie situația este una îmbucurătoare: în orar sunt prinse cu titlu obligatoriu discipline care vizează formarea competențelor civice și sociale; programele școlare și conținuturile specifice sunt actualizate, în acord cu profilul absolventului, iar manualele (disponibile spre consultare pe www.manuale.edu.ro) conțin informații și aplicații interactive și utile, apte să sprijine formarea abilităților și competențelor civice și sociale. Identificăm însă mai multe riscuri: (i) în câte unități

de învățământ din România se susțin săptămânal, conform planificării, orele *Educație civică* (la ciclul primar) și *Educație socială* (la ciclul gimnazial) și (ii) cadrele didactice din sistem sunt pregătite să livreze aceste noi conținuturi de predare, la un standard minim de calitate în toate școlile din România?

Cel puțin în ciclul primar de învățământ, disciplina *Educație civică* se predă de către învățător, un alt potențial risc fiind ignorarea acesteia în detrimentul altor materii de studiu considerate a fi mai importante (e.g. Limba română, Matematică etc.), aplicabil în aceeași măsură și pentru învățământul gimnazial, unde cei mai mulți profesori de *Educație socială* sunt titularii disciplinelor *Istorie și Geografie*. Nu în ultimul rând, așa cum am arătat mai sus, doar 108 cadre didactice au participat la nivelul întregii țări la cursurile de formare pe care Ministerul Educației le-a susținut din 2019 până în prezent pentru familiarizarea profesorilor de *Educație socială* cu nouă programă și conținuturile de studiu, ceea ce ridică semne de întrebare legitime cu privire la adecvarea resursei umane pentru atingerea scopului urmărit. Acest aspect nu ar trebui neglijat de către decidenți, având în vedere că proporția profesorilor care au un atașament scăzut față de un regim democratic și care au un nivel redus de toleranță socială este îngrijorător, așa cum arată un alt studiu al Fundației Friedrich Ebert din anul 2019¹⁰. Tragem în acest sens un semnal de alarmă asupra faptului că, potrivit studiului citat, 45% dintre cadrele didactice consideră că este bine sau foarte bine ca România să aibă un conducător puternic care minimizează rolul Parlamentului sau al alegerilor, iar din grupa de vârstă a profesorilor tineri, sub 35 de ani: (a) 22,4% consideră că ar fi bine sau foarte bine ca România să aibă la conducere un regim militar, (b) 15,9% consideră că ar fi bine sau foarte ca sistemul politic să fie guvernat de o lege religioasă, iar (c) 17,9% consideră bună sau foarte bună ideea ieșirii României din Uniunea Europeană.

Până în acest moment, o generație de elevi a parcurs toți cei patru ani de gimnaziu cu *Educația socială* ca disciplină de studiu, în timp ce cinci generații de elevi au trecut prin clasele I-IV studiind *Educația civică*. Deși, în mod normal, acesta ar fi momentul de evaluare a eficacității acestor discipline și a aptitudinilor dobândite de către elevi, acest proces de reflecție este imposibil de realizat în lipsa unei evaluări de sistem realizate de Ministerul Educației la nivelul

---

¹⁰ Educație pentru democrație în școlile din România, disponibil la adresa: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/bukarest/14767.pdf>

întregii țări. Observăm din păcate, încă o dată, consecințele negative ale ignorării procesului firesc de realizare a unei politici publice, care implică obligatoriu faza evaluării, precum și ale lipsei culturii de evidence-based policy atunci când vine vorba de serviciul public de educație.

Semnalăm, totodată, și riscul eficienței reduse în societate a formării competențelor civice și sociale ale elevilor, în lumina unui acces redus al acestora la serviciul public de educație. Competențele cetățenești și îmbrățișarea principiilor și valorilor democratice sunt esențiale în lumea secolului XXI, mai ales în contextul tendințelor și discursurilor autocratice din Europa, însă eficiența lor este dată și de numărul real de copii și tineri care au acces efectiv la actul de educație. Tragem așadar un puternic semnal de alarmă, în condițiile în care din cohorta generațională care a început clasa I-a în anul 2009 au ajuns să susțină examenul de Bacalaureat în iunie 2021 doar 56% dintre aceștia (203.385 vs. 114.143). Este datoria noastră să ne întrebăm ce se întâmplă cu restul de 44% dintre elevii unei generații inclusiv prin prisma efectelor asupra educației pentru democrație. Va fi această „generație pierdută” pentru educație o generație pierdută pentru democrație? Abandonul școlar și părăsirea timpurie a școlii sunt două dimensiuni care trebuie combătute inclusiv din această perspectivă.

Pentru a încheia totuși într-o manieră pozitivă, amintim și o oportunitate existentă la acest moment pentru dezvoltarea competențelor civice și sociale în educația formală din România, aceasta fiind constituită de unitățile-pilot de învățământ. Prin Hotărârea Guvernului nr. 559/2020, s-a activat art. 26 din Legea educației naționale nr. 1/2011, dându-se liber la unitățile-pilot, experimentale și de aplicație. Mai exact, unități de învățământ care, printre altele, să piloteze noi modele curriculare, mai curajoase, pentru a le explora viabilitatea. Astfel, comunitățile școlare care își propun acest lucru au posibilitatea de a pilota alternative de predare și învățare a unor conținuturi de studiu care să formeze competențele civice și sociale ale elevilor, acestea putând fi ulterior scalate la nivel național pe baza concluziilor și rezultatelor obținute. O asemenea pilotare permite creșterea calității conținuturilor de studiu și a modalităților de predare-învățare, prin experimentarea și îmbunătățirea lor continuă într-o fază inițială care implică un număr mai mic de beneficiari și cadre didactice, sub o coordonare de specialitate care să fundamenteze procesul.

Propuneri și recomandări:

1. Includerea explicită în viitorul curriculum național pentru ciclul secundar-superior a unor conținuturi de studiu care să urmărească dezvoltarea competențelor civice și sociale ale elevilor, în acord cu profilul absolventului, sub forma unei noi discipline sau a unor conținuturi transdisciplinare, în trunchiul comun al tuturor filierelor.
2. Realizarea de către Ministerul Educației a unor evaluări asupra modului în care actualele conținuturi ale *Educației civice* și *Educației sociale* contribuie la însușirea de către absolvenții învățământului primar și gimnazial a competențelor civice și sociale prevăzute de profilul absolventului.
3. Organizarea de către Ministerul Educației și inspectoratele școlare județene, prin casele corpului didactic, a unor activități de formare continuă a **tuturor** cadrelor didactice care predau disciplinele *Educație civică* și *Educație socială*, în mod gradual până la 1 septembrie 2023.
4. Sprijinirea de către inspectoratul școlar județean a cadrelor didactice care întâmpină dificultăți în livrarea conținuturilor de predare ale noilor discipline, prin intermediul cercurilor metodice și al profesorilor metodiști.
5. Monitorizarea de către inspectoratele școlare județene și directorii unităților de învățământ a susținerii concrete a orelor de *Educație civică* și *Educație socială*, conform planificării specifice programelor școlare.
6. Includerea în conținuturile de studiu din învățământul primar, gimnazial și liceal a unor informații și aplicații practice privind drepturile elevilor, raportat la Statutul Elevului, actul normativ care reglementează drepturile și îndatoririle elevilor, în așa fel încât educația formală să contribuie la însușirea de către elevi a drepturilor lor ca beneficiari ai serviciului public de educație și la prevenirea abuzurilor din școli.
7. Promovarea utilizării la orele de curs a instrumentelor de educație non-formală elaborate de Consiliul Europei pentru procesul de învățare a educației pentru drepturile omului și a educației pentru cetățenie democratică: COMPASS și COMPASITO.